

Марія МЕДВІДЬ

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ГЕОПОЛІТИКА: АНОТАЦІЙНИЙ ОГЛЯД ВИДАНЬ

У світовій практиці бібліотеки визнані як важливі пункти доступу до інформаційної магістралі. З огляду на це зросла інформаційна місія бібліотек, а саме – бібліографії як найважливішої гілки їх структури, що здійснює інформаційно-бібліографічне забезпечення розвитку освіти, науки, культури, виробництва. Бібліографічні рекомендації допомагають правильно зорієнтуватись в питаннях геополітики нашої держави, адже просторове розташування України дає їй право на визначення своєї специфічної геополітичної ролі – бути зв'язуючим мостом між країнами Європи і Азії, мати статус великої європейської держави з відповідною геополітичною поведінкою та геостратегічною орієнтацією.

В книжковому фонді бібліотеки Закарпатського державного університету чимала частка книг віднесена до тематичного каталогу “Геополітика України”. Останній включає в себе книги, брошури, журнали, статті збірників та періодичних видань. Електронний каталог комп’ютерної бібліотечної програми УФДБібліотека дозволяє відслідковувати рейтинг користування книгами, який підтверджується даними щоденної книговидачі. Сподіваємось, що короткий бібліографічний огляд видань, в яких висвітлені питання геополітики, стане в нагоді читачам і користувачам нашого книжкового фонду.

1. Гальчинський А.С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів.-К.: Знання України, 2002.- 180 с.
В книзі радника Президента України, директора Національного інституту стратегічних досліджень розглядається складний комплекс геополітичних інтересів, що формуються у зв'язку з проголошенням та реалізацією євроінтеграційної стратегії України.

**© Медвідь Марія Миколаївна — директор бібліотеки
Закарпатського державного університету**

Основна увага зосереджується на трикутнику інтересів: країни ЄС – США – Росія і місці у цьому трикутнику України. Положення та висновки книги не в усьому кореспонduють з офіційною точкою зору владних структур, вони є відображенням власної позиції автора як вченого-економіста. Автор впевнено трактує особисті погляди, що західноєвропейська модель є нині і, без сумніву, залишатиметься у майбутньому найвищим досягненням сучасного цивілізованого розвитку, що в умовах становлення постіндустріального суспільства Європа має набагато вагоміший потенціал поступального розвитку, ніж Америка. Стратегія геополітики України поєднує три базові позиції: а) освоєння інноваційної моделі економічних перетворень; б) формування середнього класу - основного носія демократії та політичної стабільності суспільства; в) суттєве посилення дієздатності держави, бо лише держава є основним суб'єктом реалізації євроінтеграційного процесу. Завдання зовнішньої політики мають бути органічно поєднані з проблемами внутрішнього ринку.

2. Дергачов В.А. Геополітика.-К.: ВИРА-Р, 2000.-448 с.

У книзі досліджено драматична доля геополітики – науки, народженої, скомпрометованої та все ж відродженої в ХХ столітті. Вперше викладається авторська концепція граничної комунікативності і на її основі ведеться пошук геостратегії держави в існуючому геополітичному та геоекономічному просторі. Як не втратити багатство, накопичене минулими поколіннями? Здається, немає нічого простішого, як вибрati зарубіжну модель “економічного чуда” – і процвітання забезпечено. Та саме при цьому виникає одна з основних суперечностей – бажання забезпечити гідне життя людини шляхом нездійснених бажань імпортuvати західноєвропейську або навіть східну (китайську) – моделі розвитку. Особливого поширення набув міф про прості економічні рішення. При становленні держави не можна спиратися лише на “хорошого” президента чи передову науку, промисловість чи торгівлю, вільні економічні зони чи єврорегіони, зарубіжні інвестиції чи фондовий ринок і приватизацію. Необхідний пошук суспільних форм, де все повинно бути у співвідношенні і пропорції.

3. Шепелев М.А. Теорія міжнародних відносин: Підручник. – К.: Вища школа, 2004.– 622 с. Підручник містить аналіз теоретико-методологічних засад, передумов формування і процесу розвитку науки про міжнародні відносини, сутності принципів функціонування, основних тенденцій і закономірностей розвитку міжнародних відносин. Значну увагу приділено геополітичному та цивілізаційному вимірам міжнародних відносин, проблемам міжнародних конфліктів і безпеки. Україна, як важливе складовою нової системи європейських і глобальних зв'язків та відносин, що сформувалася на зламі тисячоліть. Процеси глибоких внутрішніх суспільних трансформацій, налагодження рівноправних і взаємовигідних відносин з усіма державами, інтегрування в європейську та світову спільноту вимагають як від владних, так і від громадських інституцій суспільства чіткого усвідомлення основоположних принципів і закономірностей сучасних міжнародних відносин та ролі в них України. Сучасний світ стрімко змінюється і потребує відповідної реакції на нові реалії міжнародного життя з боку України. Глобальні зміни потребують переосмислення зовнішньої політики і національної безпеки як кожної країни, так і світового устрою взагалі. Однак чимало наших співграждан часом ідеалістично і насторожено сприймають сучасні міжнародні процеси, недооцінюють швидкість і масштаби інтеграційних процесів. Про це свідчать труднощі, які виникли чи виникають в Україні під час проведення економічних реформ, визначення місця нашої держави у світовому розподілі праці, при налагодженні відносин з міжнародними фінансовими організаціями. Специфікою цього навчального видання можна вважати особливий акцент, зроблений на геополітичному вимірі процесу функціонування та розвитку міжнародних відносин.

4. Зовнішня політика України в умовах глобалізації 1991-2003: Анотована історична хроніка міжнародних відносин(1991-2003) /Відп. ред. Віднянський С.В.– К.: Генеза, 2004.– 616 с. Анотована історична хроніка присвячена періоду в історії української зовнішньої політики та сучасних

міжнародних відносин, який розгортається на межі ХХ-ХХІ ст. Хроніка складається з трьох частин. У першій висвітлено процес міжнародного визнання України, показано етапи прийняття найважливіших актів вітчизняної зовнішньої політики. У другій частині розглядається діяльність нашої країни в ключових міжнародних організаціях. Третя частина висвітлює двосторонні відносини України з близько 100 країнами світу та структурована за регіональним принципом. На межі ХХ-ХХІ ст. світ став дійсно глобальним, а доля багатьох народів взаємозалежною. Війни, економічні репресії в одній країні, яка навіть не належить до кола світових лідерів, що довів, наприклад афганський досвід, безпосередньо або опосередковано впливають на інші регіони та країни. По суті, можна констатувати початок глобального процесу формування нових історичних суб'єктів, які впливають на розвиток багатьох явищ. Поява 24 серпня 1991 р. на політичній карті світу незалежної Української держави, яка за територією та кількістю населення не поступалася іншим найбільшим країнам Західної Європи, звичайно, не могла не вплинути на перебіг глобальних процесів. Останні, у свою чергу, теж здійснювали спочатку незначний, а часом, в умовах інтенсивного залучення нашої країни до нової системи міжнародних відносин, дедалі більший вплив на долю України.

5. Король І.Ф. Гарант миру і безпеки: До 60-річчя утворення ООН /Рецензенти Худанич В.І., Динис Г.Г.– Ужгород: Ліра, 2005.– 212 с. Автор на підставі документів, аналізу найновіших публікацій всебічно розглядає багатогранну діяльність ООН за 60 років, що минули з часу її створення. У передмові дослідник дає загальну характеристику миротворчій діяльності ООН, головна мета якої чітко визначена в її Статуті. Вчений переконливо доводить, що роль ООН, як і її авторитет, в сучасних міжнародних відносинах дедалі зростає. Про це свідчить і постійне збільшення кількості країн, які входять до її складу.

Дослідник наголошує, що Україна, як одна з співзасновників ООН, бере активну участь у миротворчій діяльності ООН. Незважаючи на обмежені можливості і статус напівдержави в роки

перебування в складі СРСР, оонівський напрям її зовнішньої політики був ключовим за всі повоєнні десятиріччя. Україна брала безпосередню участь у розробці Статуту ООН три рази: – в 1948-1949, 1984-1985, 2000-2001 роках обиралася непостійним членом Ради Безпеки. Символічною подією для України було місячне головування у Раді Безпеки в 2001 році. Автор монографії висвітлює роль ООН у боротьбі з тероризмом. Він справедливо наголошує, що як у вітчизняній, так і зарубіжній історіографії проблема ООН і тероризму досліджена недостатньо. В той же час повідомлення про терористичні акти буквально щодня заповнюють ефірний час радіо і телебачення.

Автор переконливо доводить, що хай нині ООН і переживає складний період адаптації до нових реалій сучасного світу, але вона адаптується в однополюсному світі до тих глибоких перемін, які сталися у світі на зламі ХХ і ХХІ століття.

6. Україна в міжнародних відносинах ХХ століття: Навчальний посібник /За ред. проф. Я.Й.Малика. – Львів: СПб, 2004. – 468 с. Висвітлено роль і місце України в міжнародних відносинах ХХ ст. Значну увагу приділено аналізу зовнішньої політики України на сучасному етапі. Йдеться про роль і місце України в європейському геополітичному просторі, розвитку міжнародних відносин, про контакти та співпрацю між країнами. Відродження і зміцнення української державності створило передумови для науково виваженого, об'єктивного дослідження й переосмислення концептуальних проблем історії України, насамперед її місця і ролі в системі міжнародних відносин ХХ ст. За останні роки наукова зацікавленість вивченням міжнародних аспектів історії України підвищилась як у вітчизняній, так і зарубіжній історіографії. Це пояснюється зростанням ролі України на міжнародній арені, зокрема у розв'язанні питань, що виникають перед світовим співтовариством. Об'єктивне вивчення ролі та внеску українського народу в розвиток міжнародних відносин сприятиме утвердженню України як рівноправного члена світової спільноти.

7. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Сучасна українська геополітика: Навчальний посібник. – К.: “Либідь”, 2003.– 176с. В ракурсі геополітики Україна займає на європейському континенті винятково важливе місце. Утворюючи власну незалежну державу, нація виходить на новий рівень самореалізації. З огляду на це наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. для України постало важливе завдання визначити і теоретично обґрунтувати основні вектори власної геополітики. Сьогодні молода українська держава формує власний національний геополітичний простір, свою геостратегію, вирішує широке коло проблем сучасного геополітичного вибору.

В книзі розглядаються проблеми, пов’язані з аналізом і характеристикою геополітики як важливого чинника внутрішньої та зовнішньої політики України.

8. Гаджиев К.С. Введение в геополитику: Учебник для вузов. – М.: Логос, 2001.– 432 с. Геополітичний порядок, що склався в результаті другої світової війни і був узаконений міжнародними договорами, розпався. Та найважливіші питання світоустрою продовжують обговорюватись в термінах традиційних парадигм. Міжнародно-політична думка все ще залишається заручником двополюсного миропорядку, хоча подальше ускладнення взаємозв’язків між країнами та народами залишаються без відповіді.

На ці та інші питання покликана відповісти геополітика. Вона охоплює проблеми світової спільноти в тих аспектах, які стосуються розробки, прийняття та реалізації політичної стратегії основними діючими особами, яких називають акторами міжнародної системи на глобальному регіональному та локальному рівнях.

9. Нартов Н.А. Геополитика/Под ред. проф. Староверова В.И.– М.: ЮНИТИ-ДАНА, Единство, 2002.– 439с. Геополитика учит системно мыслить континентами, охватывая мир в целом, учит смотреть на десятилетия вперед, анализировать весь комплекс событий, протекающих в нашем глобализирующемся мире, находить свое место в этом мире. В первом разделе учебника раскрываются теоретико-методологические основы: суть законов, методов и функций

геополитической науки. Во втором разделе анализируются геополитические отношения России в современном мире. Понятие геополитики характеризует конкретно-исторический тип международных отношений эпохи переделов уже в основном завоеванного и освоенного старыми державами мира, практическую стратегию международной политики народов и государств новейшей истории. Перспективы этой новой науки многообещающие, уже сегодня геополитика - одна из ведущих общественных наук XXI в.

10. Гаджиев К.С. Геополитика Кавказа.- М.: Международные отношения, 2001. – 464 с. В работе раскрываются сущность геополитики Кавказа, особенности геополитических концепций каждого государства и общие тенденции геополитических амбиций ряда государств этого региона.

Автор - известный политолог - впервые в России предпринял попытку комплексного исследования важных геополитических проблем современности: становление независимых государств Закавказья и стратегия внешней политики России на постсоветском пространстве (статус Каспийского моря, нефть и газ); национальная безопасность России и ее отношения со странами региона и соседними с ними странами (Ираном, Турцией). Анализируются вопросы идеологии и религии (национализм и ислам), их влияние на политику государств. Специфические условия развития Кавказа обусловили исключительную для многонационального и многокультурного региона степень этнонациональной и конфессиональной мозаичности и многообразия. Эти и множество других факторов несут в себе огромный заряд конфликтогенности.

11. Колосов В.А. Геополитика и политическая география: Учебник для вузов/ В.А.Колосов, Н.С.Мироненко.- Львов: Аспект Пресс, 2002. – 479 с. В учебнике впервые представлена общая картина развития двух генетически взаимосвязанных дисциплин – геополитики и политической географии. Авторы анализируют их проблемы, направления, теорию, концепции, модели и гипотезы, включая

новейшие достижения мировой геополитической мысли, почти неизвестные в нашей стране. Учебник отличается сочетанием глубокого теоретического анализа с богатым и тщательно подобранным историческим материалом. История идей раскрывается на примере их проявления в системе международных отношений и политической жизни многих стран мира. Особое внимание уделено проблемам геополитики и политической географии России. Особенности этого учебника в том, что авторы стремились дать представление не только о зарождении и истории обеих дисциплин, но и в особенности об их современном состоянии в мире и России, наиболее значимых теоретических представлениях и концепциях.

12. Теплицкий Ю.М. “Запад-Восток” и феномен славянской цивилизации. История и альтернативные сценарии развития.– К.: Аристей, 2005.– 448 с. Книга посвящена проблемам становления и развития западной, восточной и славянской цивилизаций, их своеобразию и глубинному единству, формированию ментальности народов, входящих в их состав.

13. Тойнби А. Дж. Цивилизация перед судом истории: Сборник.– М.: Айрис-пресс, 2003.– 592 с. Вопросы столкновения цивилизаций в современную эпоху, проблема мировой экспансии Запада и ответственности западной цивилизации за нынешнее состояние дел на нашей планете.

14. Історія України ХХ - початку ХХІ століття: Навч. посіб./За заг. ред. В.А.Смолія. – К.: Знання, 2004.– 582 с. У посібнику висвітлюється історія України від початку ХХ ст. до наших днів. Детально розглядаються події другої половини минулого століття.

В посібнику розширено, конкретизовано висвітлення окремих подій і фактів, які розглядаються в єдностях та суперечностях різноманітних тенденцій з осмисленням їх витоків, обумовленості мотивів вчинків конкретних історичних постатей.

15.Науковий вісник Закарпатського державного університету. Серія: Історія. Міжнародні відносини та інтеграційні процеси в Україні: стан, проблеми,

перспективи. Вип. 1 (7) /Упоряд. Артьомова І.В. – Ужгород:
ЗакДУ, 2006. – 224 с. Містяться матеріали міжнародного наукового
семінару “Актуальні проблеми і стратегічні пріоритети України в
європейських регіонально-інтеграційних процесах: практика і досвід
Закарпаття”, на якому були обговорені особливості геополітичної
орієнтації України після розширення ЄС: шляхи забезпечення
єврорегіонального і транскордонного співробітництва з країнами-
сусідами – членами ЄС: Угорщиною, Словаччиною та Польщею;
роль Карпатського єврорегіону як інструменту євроінтеграції
України; проблеми міграції; стан адаптації нормативно-правової
бази України до стандартів ЄС; шляхи розвитку прикордонної
транспортної інфраструктури; тенденції розширення інвестиційного
 поля Закарпаття; особливості етнонаціонального фактора в
інтеграційних процесах; тенденції інноваційної перебудови вищої
школи; інструменти мінімізації негативних наслідків розширення ЄС
для України та інші актуальні і проблемні питання.